

ANTITEZE

VALORILE ȘI MERCENARI

Teatrul românesc nu are nevoie să fie reformat, ci doar reconsiderat și restituit. Din acea zi binecuvântată în care pe scenă a urcat și al doilea protagonist, rupind fluența discursului monologal și introducând discontinuitatea prin dialog, teatrul a devenit o instituție, mai mult, o artă democratică și pluralistă. Încă din antichitatea greacă, dialogul a salvat teatrul de monotonia autocratică și aristocratică, eliberând drumul care i-a asigurat (și-i asigură și azi) deschiderea spre două sau mai multe puncte de vedere. Inventarea dialogului, înainte de aceea a votului universal, a parlamentelor uni sau bicamerale, a fost primul semn al democrației și acest semn stă neclintit și invulnerabil deasupra teatrului. Nu faptul de a se adresa mulțimii a hotărât democrația (Mussolini, Hitler, Stalin sau Ceaușescu aveau chiar o voluptate maladivă de a se adresa mulțimilor), ci dialogul, așa că teatrul rămâne democratic prin esența sa, chiar dacă — ipoteză absurdă — în sală nu s-ar afla decît un singur spectator. Democrația nu este o însușire a numerelor (a mulțimilor), ci o însușire a diferențelor. Aceasta fiind condiția generică a teatrului, va trebui să constatăm că nici un absolutism nu i-a putut destrăma sau influența structura pluralistă. Personajele neoclasicismului, deși aristocratice, erau obligate, prin dialog, să cadă în democratism. Molière juca în fața Regelui Soare, simbol al monarhiei absolute, un teatru al democrației absolute.

Dictaturile au corupt indivizi sau instituții, dar n-au putut corupe ființa teatrului: ar fi putut-o doar des-ființa. La noi, totalitarismul, în ipostaza sa cea mai aberantă — totalitarismul ceaușist —, a asmuțit cenzura culturală împotriva teatrului, interzicînd piese, spectacole, nume, personaje, alcătuiînd liste negre, retezînd ascuțimi, operînd în carnea vie a operei, dar n-a reușit să de-democratizeze teatrul ca ființă. Așa cum un om căruia i se amputează un picior sau o mîină rămîne, sub raportul speciei, tot om, teatrul amputat de unele din organele sale rămîne tot teatru, deci tot o expresie a dialogului, implicit a democrației.

S-ar putea pune întrebarea: dar piesele care născociau false conflicte — dintre

binele socialismului și foarte binele socialismului multilateral dezvoltat, dintre patriotismul integrilor care optau pentru paradisul epocii de aur și cosmopolitismul trădător al lașilor atrași de Infernul capitalist, dintre moralitatea serafică a vizionarilor ce-și probau atașamentul la visul de aur a lomenirii, acceptându-i minunatele servituiți, denumite eufemistic „greutăți“, și imoralitatea demonică a ambuscaților, opoșiți în locuri călduțe și urbane etcetera, etcetera — nu s-au jucat totuși sub cupola atotcuprinzătoare a teatrului? Oricît ar părea de șocant, va trebui să spun că aceste piese nu erau teatru, așa cum maimuța care imită gesturile și papagalul care imită vocea omului nu sînt, prin aceasta, oameni. Piese în cauză, cu care autori foarte fecunzi și foarte jucați (pe scene profesionale sau amatoare și, mai cu seamă, la televiziune) astimpărau foamea de minciună a tiraniei, erau doar o maimuțareală a teatrului și nicidecum teatru adevărat. Ele imprumutau (ca să nu spun furau) mijloacele tehnice ale teatrului (și, Doamne, cu cită stîngăcie de cîrpați!), nu însă și esența sa. Forme fără fond. Dialogul lor era o imitație de dialog, pentru că se evita, din pornire, însuși democratismul său structural, pluralitatea opiniilor și a pozițiilor. Falsul dialog ascundea un perpetuu monolog al puterii ideologice absolute, încercînd să-și mascheze ambiția de a se insinua proteic sub formele consacrate. Laș la o parte ipocrizia cu pretenții de neconformism a celor mai versați dintre confecționerii de piese, care strecurau ici-colo cite un „adevăr“ la zi, spre satisfacția epidermică a galeriei. Ei reușeau nu o dată să înșele o parte a publicului, alcătuit la urma urmei din oameni normali, sâstisiți de indoctrinarea prin cuvîntări evident magistrale și prin lecții politice scurgîndu-se din aceste magistrale de nămol ideologic. Ei erau bucuroși oricînd să li se ofere, într-un ocean de iluzii, măcar citeva aluzii. Autoeliminîndu-se, prin fals și fraudă, din cîmpul teatrului, făcăturlle cu pricina nu pot aspira nicidecum la condiția artei și, ca atare, nu pot fi luate în seamă nici la procesul de reconsiderare și restituire a valorilor culturii teatrale.

Nu trebuie să ne mulțumim însă cu simpla și fireasca autoexcludere a aluvniilor conjuncturiste acumulate în matca teatrului, așa cum nu ne putem mulțumi cu simpla și firesca autoexcludere a partidului comunist din spațiul social și politic al țării. Este greu de presupus că inventatorii de conflicte mellorist-socialiste, mercenarii culturali ai doctrinei „omului nou“, schițată de Nicolae, Elena și Tamara, nu vor continua să defraudeze teatrul, schimbîndu-și doar patronul. Nu convingerile lor filosofice și morale i-au adus în penumbra tronului dictatorial, ci vocația lor de a servi. Pentru mulți bani și pentru puțină celebritate. S-ar putea ca un mercenar sau altul să se apere explicînd că a făcut „concesii“ pentru a salva ideea. Ar fi o înșelătorie. Însă și ideea, dacă exista, era o concesie (morală și artistică), o minciună. Celelalte, micile aluzii, nevlnovatele înșepături de purice erau, de fapt, concesii, pe care le făceau pentru a cîștiga bună voința publicului. De unde și dragostea exemplară a Casei Științei pentru piesele lor. Un mercenar nu renunță decît dacă e scos definitiv din luptă. El se va oferi patetic noului stăpîn, democrația, pentru a servi, cu aceleași mijloace, alte idei. Să nu ne mire, deci, dacă vom descoperi semnăturile mercenarilor pe texte, la fel de false, despre libertate, revoluție și democrație, așa cum descoperim, cu perplexitate, sub faldurile democrației, semnăturile unor stegari glorioși ai Partidului, directori acum de publicații așa zis independente, dorindu-se și directori de conștiință. Să nu ne mire, de asemenea, dacă regizori și redactori generoși vor deschide porțile teatrelor, editurilor, radioului și televiziunii spre a pătrunde aici alte manufacturi, executate după vechile matrite nițel șterse de praf, ale acelor care s-au obișnuit să lucreze cu materialul clientului. Să nu ne mire nici dacă o parte a publicului — să sperăm din ce în ce mai mică — se va lăsa înșelată de stîlcirea calpă a metalului sustras din epoca de aur. Nimeni nu a fost mai abil decît mercenarul cultural în a-și însuși tehnica democratică a teatrului pentru a sluji pe dușmanii democrației, nimeni nu a fost mai tenace și mai insolent în asaltul dat la porțile teatrelor, ale televiziunii și ale editurilor, imbrîncîndu-i în lături nu numai pe contemporani, dar și pe Shakespeare sau Caragiale.

Vorbînd deci de teatrul românesc și de reconsiderarea lui, m-am gîndit, natural, numai la valoare, care a existat și continuă să existe, deși a fost vinată cu disperare de poliția culturală a defunctului Consiliu al Culturii și Educației Socialiste, nu și la înjghebările monstruoase ale alcătuitoarelor de piese după „comenzile sociale“ ordonate de plenary, consfătuiri și alte deliruri paranolice sau alcoolice ale comanditarilor de partid și de stat. Acestea din urmă n-au făcut niciodată parte din spiritualitatea teatrului românesc, ci numai din bugetul lui.

Prin urmare teatrul e bun așa cum este, ca formă străveche a democrației, și nu e nevoie a fi reformat, ci restituit publicului, laolaltă cu valorile pe care arta le-a creat fără întrerupere.

Dumitru Solomon